

رابطه نوع سهامداران و نسبت جریان نقدی با اجتناب مالیاتی با رگرسیون چند متغیره

محمد رضا بیات مانیزانی

کارشناسی ارشد حسابداری، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

mohamadrezabaeat@gmail.com

شماره ۹۰ / بهار ۱۴۰۳ (جلد سوم) / صص ۲۷۲-۲۸۵
چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره هفتم)

چکیده

یکی از حساب های مهم در صورتهای مالی شرکتهای مالیات است. اجتناب مالیاتی استفاده از قوانین برای کاهش مالیات است که متغیرهای مالی و غیر مالی بر آن اثرگذار اند. هدف از این تحقیق بررسی رابطه نوع سهامداران (سرمایه گذار نهادی و شرکتی) و نسبت جریان نقدی با اجتناب مالیاتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. تحقیق از لحاظ هدف از نوع کاربردی و از لحاظ نحوه اجرا توصیفی-همبستگی است. برای انجام تحقیق دو فرضیه تدوین شد. برای انجام این تحقیق از رگرسیون با نرم افزارهای ایویز ۸ و اس پی اس اس ۲۱ استفاده شد. این موضوع در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ با نمونه ای ۱۳۴ تایی بررسی شد. یافته ها نشان داد که بین نوع سهامداران (سرمایه گذار نهادی و شرکتی) و نسبت جریان نقدی با اجتناب مالیاتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. این تحقیق برای بهبود رویه های مالیاتی شرکتهای دارای ارزش می باشد. اجتناب مالیاتی سبب کاهش هزینه های شرکت ها می شود.

واژگان کلیدی: نوع سهامداران، نسبت جریان نقدی، اجتناب مالیاتی، رگرسیون چند متغیره.

مقدمه

هر چه میزان قوانین مالیاتی بیشتر باشد احتمال فرار مالیاتی قانونی (اجتناب مالیاتی) هم افزایش می یابد. عوامل زیادی بر اجتناب مالیاتی اثرگذار است (حسین و همکاران، ۲۰۲۴). از حساب های مالی گرفته تا هر متغیر مهم در شرکت ها. سهامداران خود یکی از ذی نفعان کلیدی شرکت ها هستند که بر مالیات توجه زیادی دارند (ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۶).

در مورد علل اجتناب مالیاتی شرکت ها اتفاق نظری وجود ندارد. اجتناب مالیاتی یک راه قانونی با استفاده از خالاهای موجود در قوانین مالیاتی جهت عدم پرداخت یا تاخیر در پرداخت مالیات برای شرکت ها می باشد. عوامل مختلفی باعث اجتناب مالیاتی می گردند، آنچه که بیش از هر عاملی مشخص است این است که این موضوع در کشورهای مختلف به دلیل تفاوت در سبک مالکیت متفاوت است. برای مثال با افزایش تعداد سهامداران در شرکتهای بالاخص سهامداران عمده، تضاد منافع در بین سهامداران و مدیران افزایش می یابد تا جایی که ممکن است بر نظارت

¹ Richardson et al

و کنترل بر عملکرد مدیریت شرکت خدشه وارد کند (وو و یو^۱، ۲۰۰۹). این موارد هم می تواند به دلیل توجه افراد به نسبت جریان نقدی نیز باشد که این موضوع هم از نوع سهامدار نشأت می گیرد. با توجه به انواع سهامدار متفاوت در کشورهای مختلف که از شرایط متفاوت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، قانونی و فرهنگی و ... در این کشورها نشأت می گیرد، ارتباط سهامدار با اجتناب مالیاتی در بازارهای مالی کشورهای مختلف هم متفاوت است. اگر شرکتهای سرمایه گذاری و صندوق ها مالکیت یک شرکت را به دست داشته باشند مالکیت نهادی و اگر مدیران مالک بیشتر سهام یک شرکت باشند مالکیت مدیریتی و اگر سایر شرکتهای سهام شرکت را داشته باشند مالکیت شرکتی است (ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۶). در کشور ایران نیز به دلیل افزایش بحث خصوصی سازی و آن هم به شیوه ای متفاوت نوع سهامداران متفاوت و چالش برانگیزی حاکم است و از سویی دیگر قوانین مالیاتی مدام در حال تغییر اند که این عامل خود بر اجتناب مالیاتی اثرگذار است. با توجه به موارد فوق و برای دستیابی به اهداف تحقیق مسئله ای که به ذهن آمد این بود که آیا نوع سهامداران و نسبت جریان نقدی با اجتناب مالیاتی رابطه دارد یا خیر. اهمیت این مسئله به افزایش قوانین مالیاتی در سال های اخیر و سیاست های دولت برای دریافت مالیات برمی گردد. شرکتها مکلفند، بر مبنای سود کسب شده، به یک نسبت خاص بر طبق مقررات کشور مورد فعالیت مالیات پرداخت کنند. یکی از مشکلاتی که امروزه اکثر کشورهای در حال توسعه با آن مواجه هستند، عدم پرداخت به موقع و صحیح مالیات وضع شده می باشد. یکی از مشکلاتی که در بازار سرمایه کشور ما به وضوح به چشم می خورد، میزان نفوذ سرمایه گذاران نهادی در ارتباط با افزایش اجتناب از پرداخت مالیات می باشد که در این تحقیق این مورد بررسی می شود.

پیشینه خارجی

حسین و همکاران (۲۰۲۴) تحقیقی در رابطه با متغیرهای اثرگذار بر اجتناب مالیاتی انجام دادند. یافته ها نشان می دهد که شرکت های بزرگ تأثیر مثبتی بر اجتناب از مالیات شرکتها دارند. به طور مشابه، سودآوری و اهرم به طور مثبت با اجتناب مالیاتی مرتبط است و نتایج قابل توجه است. علاوه بر این، این مطالعه آزمایش های استحکامی را انجام می دهد که یافته ها را تأیید می کند.

لوکوت کاپراس و همکاران (۲۰۲۴) تحقیقی در رابطه با اجتناب مالیاتی ب عنوان یکی از اهداف دستکاری داده های مالی انجام دادند. یافته های تحقیق حاکی از ارتباط منفی و معنی دار آماری بین نرخ مؤثر مالیاتی و مدیریت سود است که نشان می دهد یکی از دلایل اصلی دستکاری شرکتها در سود برای کاهش بار مالیاتی و اجتناب از مالیات است. علاوه بر این، نتایج ما نشان می دهد که بازده داراییها (ROA) تأثیر منفی معنی داری بر نرخ مالیات مؤثر دارد. علاوه بر این، تجزیه و تحلیل ما نشان می دهد که اندازه شرکت، رشد، و حساسی Big4 هیچ تأثیری بر نرخ مالیات مؤثر ندارد.

سراجی و علی (۲۰۲۳) تحقیقی در رابطه با تأثیر توان مدیریتی بر ریسک مالیاتی و اجتناب مالیاتی بلند مدت شرکت انجام دادند. نتایج رگرسیون گزارش می دهد که توانایی مدیریتی بر ریسک مالیاتی تأثیر منفی می گذارد و بر اجتناب مالیاتی بلندمدت تأثیر مثبت می گذارد. شرکت هایی که مدیران توانمندتری دارند ریسک مالیاتی نسبتاً کمتری دارند و در بلندمدت اجتناب مالیاتی بیشتری دارند. نتایج نشان می دهد که شرکت هایی با مدیرانی که توانایی های بیشتری دارند، متعهدتر به اجتناب از مالیات بلندمدت هستند در حالی که به طور همزمان سطح پایین تری از ریسک مالیاتی خود را حفظ می کنند. اثراتی که نویسندگان گزارش می کنند از نظر آماری معنی دار و قوی هستند، همانطور که توسط یک سری بررسی های استحکام و آزمایش های اضافی ثابت شده است.

¹ Wu & Yue

خلیل و خلیف (۲۰۲۳) خلاصه مطالعات تجربی که رابطه بین شرکت های خانوادگی و اجتناب مالیاتی را بررسی نمودند و نتایج نشان داد که اکثریت آنها در آلمان، ایالات متحده آمریکا و تایوان و سایر کشورهای قانون مدنی اروپایی انجام شده است. ارتباط بین شرکت های خانوادگی و اجتناب مالیاتی در ایالات متحده آمریکا، فنلاند و بلژیک منفی است. در مقابل، رابطه بین شرکت های خانوادگی و اجتناب مالیاتی در سایر اقتصادهای توسعه یافته (آلمان و ایتالیا) و در حال توسعه (برزیل، هند، مالزی و تونس) مثبت و معنادار است. در تایوان، تأثیر شرکت های خانوادگی بر اجتناب مالیاتی به عدم شفافیت شرکت ها بستگی دارد که تأثیر منفی شرکت های خانوادگی بر اجتناب مالیاتی را کاهش می دهد.

داهون و سین (۲۰۲۳) پژوهشی با عنوان اجتناب مالیاتی شرکت: بررسی سیستماتیک ادبیات و جهت گیری تحقیقات آتی انجام دادند. این مطالعه نشان می دهد که تصمیم گیری مالیاتی یک تصمیم مهم مدیریتی است. مدیران تاکتیک های اجتناب از مالیات را برای افزایش سود پس از مالیات اتخاذ می کنند تا انتظارات سهامداران، به ویژه سهامداران ریسک گریز، و گاهی به نفع آنها را برآورده کنند. با این کار، این مطالعه همچنین نشان می دهد که ویژگی های شرکت ها، ارتباطات سیاسی و فعالیت های مسئولیت اجتماعی شرکت ها نیز بر تصمیمات مالیاتی تأثیر می گذارند. علاوه بر این، این مطالعه نشان می دهد که رفتار اجتناب از مالیات تأثیر متناقضی بر ارزش شرکت، رشد بازار و تصمیم های افشای شفافیت شرکتی دارد.

چلیبی و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی در رابطه با تأثیر رویه های مسئولیت اجتماعی شرکت بر اجتناب مالیاتی انجام دادند. نتایج نشان می دهد که شرکت هایی که فعالیت های CSR را انجام نمی دهند نسبت به سایرین در اجتناب از مالیات تهاجمی تر هستند، و این ایده را تأیید می کند که CSR می تواند به عنوان جنبه ای از فرهنگ شرکتی دیده شود که بر اجتناب از مالیات شرکت های تجاری تأثیر می گذارد.

سیدنی و همکاران^۱ (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان تأثیر قوانین ضد اجتناب عمومی بر اجتناب مالیاتی انجام دادند. این پژوهش در کشور چین انجام شد. یافته ها نشان داد که قوانین ضد اجتناب عمومی بر اجتناب مالیاتی تأثیر کاهنده ای داشته است و همچنین حساسان بزرگ و ترکیب مدیران نیز بر اجتناب مالیاتی اثر گذار است.

بیمو و همکاران (۲۰۱۹) تحقیقی با عنوان تأثیر کنترل داخلی بر اجتناب مالیاتی انجام دادند. این تحقیق نشان داد که کنترل داخلی موثر می تواند اجتناب مالیاتی را کاهش دهد. مالکیت خانواده بر رابطه بین کنترل داخلی و اجتناب مالیاتی تأثیر می گذارد، اما عدم اطمینان محیطی بر رابطه بین کنترل داخلی و اجتناب مالیاتی تأثیر نمی گذارد.

گال و همکاران^۲ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان سیاست های تحصیل مدیریت با اجتناب مالیاتی انجام دادند. یافته ها نشان داد که بین سیاست های تحصیل مدیریت و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. منظور از سیاست های تحصیل مدیریت انگیزه بالای مدیران در سرمایه گذاری بود. همچنین یافته ها نشان داد که کیفیت حساسی بر این رابطه اثر گذار است و افزایش کیفیت حساسی اجتناب مالیاتی را کاهش می دهد.

ساپوترا و همکاران^۳ (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان تأثیر نوع سهامداران، بحران مالی و کاهش مالیات بر اجتناب مالیاتی انجام دادند. یافته ها نشان داد که بین نوع سهامداران و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد و بحران مالی نیز با اجتناب مالیاتی رابطه معناداری دارد اما بین کاهش مالیاتی و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد.

ریچاردسون و همکاران (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان نوع سهامداران و اجتناب مالیاتی شرکت در شرکتهای خصوصی پذیرفته شده دولتی در چین انجام دادند. یافته ها نشان داد که بین نوع سهامداران و اجتناب مالیاتی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد. همچنین یافته ها ارتباط بین نسبت جریان نقدی و اجتناب مالیاتی را تأیید نمود.

¹ Sidney et al

² Gul et al

³ Saputra et al

چپروسفر و همکاران^۱ (۲۰۱۵) تحقیقی با عنوان حاکمیت شرکتی، انگیزه ها و اجتناب مالیاتی انجام دادند. یافته ها نشان داد که بین مکانیزم های حاکمیت شرکتی و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. هاپرول و همکاران^۲ (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان مالکیت شرکت، حاکمیت و اجتناب مالیاتی انجام دادند. یافته ها نشان داد که بین انواع مالکیت شامل مالکیت خارجی، مالکیت خانوادگی و مالکیت دولتی و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. مک گوایر و همکاران^۳ (۲۰۱۲) به بررسی رابطه تخصص مالیاتی حسابرسان و سطح اجتناب مالیاتی شرکت ها پرداختند. نتایج پژوهش آن ها بیانگر آن بود زمانی که موسسات حسابرسی یک متخصص مالیاتی باشند مشتریان آنها که خدمات مالیاتی را از این موسسات دریافت می کنند بیشتر درگیر اجتناب مالیاتی هستند. از سوی دیگر، نتایج حاکی از آن بود شرکت هایی که موسسات حسابرسی آن ها متخصص کلی صنعت هستند دارای سطح اجتناب مالیاتی بالاتری نسبت به سایر شرکت ها هستند.

پیشینه داخلی

فیل سرابی و ایوبی (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان اجتناب مالیاتی شرکت، نا اطمینانی سیاست اقتصادی و ارزش جریان نقدی مازاد انجام دادند. تغییرات سیاست های اقتصادی کشور، می تواند موجب دگرگونی محیط اقتصادی شرکت شود. به طور بالقوه، عدم اطمینان در مورد سیاست های دولت آینده بر تصمیمات مالیاتی شرکت ها تاثیر گذار می باشد. نا اطمینانی در مورد سیاست های اقتصادی دولت، می تواند بر سطح جریان نقدی مازاد مؤثر باشد. عدم اطمینان همواره با ایجاد نوعی ریسک برای شرکت همراه است و می تواند بر میزان فروش شرکت مؤثر باشد و سطح جریان نقدی ورودی به سازمان را تغییر دهد. همچنین، عدم اطمینان سیاست اقتصادی می تواند منجر به تغییر سیاست های احتمالی دولت در مالیات شود و با تغییر قوانین مالیاتی، فعالیت های اجتناب مالیاتی را در شرکت کاهش دهد. هدف اصلی این پژوهش، بررسی ارتباط اجتناب مالیاتی و ارزش جریان نقدی مازاد با بررسی نقش تعدیلی نا اطمینانی سیاست اقتصادی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر پس از اعمال برخی از محدودیت های موجود متشکل از ۱۴۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ می باشد. برای آزمون فرضیه های پژوهش از مدل رگرسیون خطی چندگانه استفاده گردیده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می دهد بین اجتناب مالیاتی و ارزش جریان نقدی مازاد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. فعالیت های اجتناب مالیاتی می تواند ارزش جریان نقدی مازاد را برای شرکت ها افزایش دهد. یافته های پژوهش نشان داد نا اطمینانی سیاست اقتصادی رابطه بین اجتناب مالیاتی و ارزش جریان نقدی مازاد را افزایش می دهد. در سال هایی که عدم اطمینان سیاست اقتصادی وجود دارد، فعالیت های اجتناب مالیاتی شرکت بیشتر و لذا ارزش جریان نقدی مازاد نیز بالاتر می رود.

فخار و همکاران (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر عوامل مؤثر بر اجتناب مالیاتی و ارائه مدل بهینه پیشگیری از اجتناب مالیاتی انجام دادند. مقاله حاضر به بررسی تاثیر عوامل مؤثر بر اجتناب مالیاتی و ارائه مدل بهینه پیشگیری از اجتناب مالیاتی پرداخته است. رویکرد پژوهش حاضر کمی و از بعد روش جمع آوری داده ها کتابخانه ای و اسنادی می باشد. به دلیل آن که روش انجام این پژوهش به صورت کتابخانه ای بوده و با داده های واقعی شرکت ها در ارتباط است، اطلاعات از منابع مختلفی از جمله صورت های مالی، لوح های فشرده ی سازمان بورس و اوراق بهادار، نرم افزار تدبیر پرداز و ره آورد نوین گردآوری شده اند. جامعه آماری پژوهش حاضر را ۹۹ شرکت فعال عضو بورس اوراق بهادار تهران تشکیل

¹ Christopher et al.

² Hairul et al.

³ McGuire et al

می‌دهند. بر این اساس اطلاعات مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به صورت سالانه برای سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۹ مورد مطالعه قرار می‌گیرد. محقق پس از برآورد بیست و یک رگرسیون با استفاده از روش استپ وایز الگوی نهایی خود را ارائه داد. نتایج پژوهش نشان داد: پیچیدگی شرکت، حاکمیت شرکتی، متغیرهای حسابداری (کیفیت افشاء، تقلب در گزارشگری مالی، ضریب نقدینگی شرکت و دارایی های نامشهود) و متغیرهای سود حسابداری (کیفیت اقلام تعهدی، شفافیت سود و سود تقسیمی) بر اجتناب مالیاتی تأثیر معنادار دارند.

قوت‌مندجزی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان شناسائی تأثیر مدیریت سود بر معیارهای اجتناب مالیاتی و اهمیت آن برای مطالعات اجتناب مالیاتی انجام دادند. هدف پژوهش حاضر ارائه چهارچوبی نظری و آزمون های تجربی مرتبط برای تشخیص این واقعیت است که معیارهای اجتناب مالیاتی مختلف شامل چه نوع اجتناب مالیاتی هستند و بر این اساس چه زمانی اجتناب از مالیات مرتبط یا نامرتبط با مدیریت سود را منعکس می نمایند. در این پژوهش از تحلیل استاتیک مقایسه ای برای ارائه چهارچوبی نظری در خصوص شناسایی اثر مدیریت سود بر معیارهای اجتناب مالیاتی استفاده می شود. سپس جهت انجام آزمون های تجربی از آزمون یو من ویتنی برای مقایسه تأثیر مدیریت سود بر معیارهای اجتناب مالیاتی استفاده می گردد. به منظور انجام آزمونهای تجربی، داده های سالانه ۱۵۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، طی دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۹ بررسی شده است. با توجه به استفاده از سود حسابداری پیش از مالیات به عنوان مبنای محاسبه اکثر معیارهای اجتناب مالیاتی انتظار می رود مدیریت سود با این معیارها مرتبط باشد. نتایج بیانگر آن است که معیار اجتناب مالیاتی مبتنی بر جریان های نقد عملیاتی که در تحقیقات پیشین استفاده شده، شامل "اثر صورت" بوده و با احتمال کمتری تحت تأثیر مدیریت سود (اثر مخرج) قرار دارد. این پژوهش بیان میدارد استفاده از یک معیار اجتناب مالیاتی بر پایه جریان های نقدی یا بر پایه سود حسابداری، می تواند منجر به انحراف نتایج مطالعات تجربی در این حوزه گردد. لذا پیشنهاد می دهد استفاده همزمان از معیار مبتنی بر جریان های نقد عملیاتی و معیار سستی مبتنی بر سود حسابداری جهت تفکیک اجتناب مالیاتی مرتبط و نامرتبط با مدیریت سود در نمونه مورد مطالعه، می تواند به عدم نسبت دادن نتایج مدیریت سود به اجتناب مالیاتی کمک نماید.

خرم آبادی و همکاران (۱۴۰۱) بررسی نقش کیفیت حاکمیت شرکتی بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت ها و اجتناب مالیاتی انجام دادند. مسئولیت اجتماعی شرکت ها از مولفه های اثرگذار مرتبط با اخلاق کسب و کار است که به نقش شرکت ها در حوزه اجتماع می‌پردازد. مسئولیت اجتماعی شرکت ها مجموعه وظایف و تعهداتی است که شرکت بایستی در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می‌کند، انجام دهد. این پژوهش به بررسی ارتباط بین عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت و اجتناب مالیاتی با تأکید بر نقش کیفیت حاکمیت شرکت ها در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران می پردازد. این پژوهش از نوع کاربردی و توصیفی پس رویدادی است. جامعه آماری پژوهش شامل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۹۸-۱۳۹۳ می‌باشد که با استفاده از روش حذف سیستماتیک، تعداد ۱۲۷ شرکت به عنوان نمونه آماری تعیین گردید. برای آزمون فرضیه های پژوهش، از روش رگرسیون چند متغیره با استفاده از داده های ترکیبی استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از این است که بین عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت و اجتناب مالیاتی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. همچنین کیفیت حاکمیت شرکتی نقش میانجی در رابطه بین عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت و اجتناب مالیاتی دارد.

صدیقی (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان کیفیت حسابرِس، مدیریت سود و اجتناب مالیاتی انجام دادند. با توجه به تبدیل شدن اجتناب مالیاتی به یکی از معضل های اساسی تحقق درآمدهای مالیاتی، در این پژوهش ارتباط میان کیفیت حسابرِس، مدیریت سود و اجتناب مالیاتی مورد بررسی قرار گرفته است. با اعمال محدودیت های تعریف شده در انتخاب نمونه آماری، ۶۹ شرکت از میان شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سال های ۱۳۹۶-۱۳۹۲ انتخاب و آزمون

فرضیه ها با استفاده از نرم افزار Eviews 8 و داده های تابلویی انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین مدیریت سود و اجتناب مالیاتی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد و این رابطه با حضور حسابرس باکیفیت تشدید می گردد. همچنین بین کیفیت حسابرس و اجتناب مالیاتی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. رابطه مستقیم و معناداری بین کیفیت حسابرس و مدیریت سود نیز مشاهده گردید. از این رو این نتیجه گرفته شد که انجام مدیریت سود و استفاده از حسابرس باکیفیت، هریک به صورت جداگانه و توأمان با یکدیگر، منجر به کاهش اجتناب مالیاتی می شود.

قرنچیک و گرکز (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین برخی مکانیزم های حاکمیت شرکتی با اجتناب مالیاتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام دادند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می دهد که بین درصد اعضای غیر موظف هیات مدیره و درصد مالکیت سرمایه گذاران نهادی با نرخ موثر مالیات، نرخ موثر مالیات نقدی پرداختی و تفاوت دفتری مالیات رابطه معناداری وجود دارد اما بین دوگانگی وظایف مدیرعامل با نرخ موثر مالیات، نرخ موثر مالیات نقدی پرداختی و تفاوت دفتری مالیات رابطه معناداری مشاهده نگردید. همچنین نتایج این تحقیق وجود رابطه معنادار بین مکانیزمهای حاکمیت شرکتی با اجتناب مالیاتی شرکت را مورد تایید قرار می دهد.

حمیدیان (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان بررسی ابعاد مختلف راهبری شرکتی با اجتناب مالیاتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام داد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه های پژوهش بیانگر این است که بین نسبت اعضاء غیر موظف هیات مدیره با اجتناب مالیاتی آن ها رابطه معنی داری وجود ندارد و نیز بین میزان مالکیت و نفوذ دولت در شرکت و اجتناب مالیاتی شرکت ها رابطه معنی داری وجود ندارد سایر فرضیه های این پژوهش حاکی از آن است که بین نوسان پذیری بازده، ریسک تجاری بالا، پاداش هیات مدیره، سهام تحت تملک اعضای هیات مدیره و درصد سهام شناور آزاد با اجتناب مالیاتی رابطه مثبت و معنی دار و بین ریسک تجاری پایین، تفکیک مدیر عامل از اعضا و مالکیت سهامداران نهادی با اجتناب مالیاتی، رابطه منفی و معنی دار در سطح اطمینان ۹۵٪ تایید شده تلقی گردیده است.

نمونه تحقیق

تعداد	تعداد شرکتهای حذف شده	شرح
۵۲۰		کل جامعه
	(۶۵)	هلدینگ ها، موسسات مالی، بانک ها، بیمه ها و شرکت های سرمایه گذاری
	(۴۳)	طی دوره مورد بررسی (۱۳۸۹-۱۳۹۵) تغییر سال مالی نداشته باشد.
	(۱۰۳)	عدم دسترسی به اطلاعات مورد نیاز در دوره زمانی تحقیق
	(۱۷۵)	عدم منتهی دوره زمانی به پایان اسفند
۱۳۴		تعداد نمونه

نمونه تحقیق در ۷ سال مورد بررسی قرار می گیرد. لذا تعداد نمونه ۹۳۸ مشاهده (شرکت-سال) می باشد.

فرضیه های تحقیق و تشریح متغیرهای مدل تحقیق

فرضیه های تحقیق به صورت زیر تدوین شده اند:

فرضیه اول: بین نوع سهامداران و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین نسبت جریان نقدی و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد.

مدل رگرسیونی فرضیه اول:

$$TA_{it} \equiv \delta \cdot \varepsilon_1 Ins_{it} \cdot \varepsilon_2 Com_{it} \cdot \varepsilon_3 LEV_{it} \cdot \varepsilon_4 SIZE_{it} \cdot \varepsilon_5 ROA_{it} \cdot \eta$$

مدل رگرسیونی فرضیه دوم:

$$TA_{it} \equiv \delta \cdot \varepsilon_1 CR_{it} \cdot \varepsilon_2 LEV_{it} \cdot \varepsilon_3 SIZE_{it} \cdot \varepsilon_4 ROA_{it} \cdot \eta$$

نحوه اندازه گیری هر یک از متغیرهای کلیدی تحقیق مطابق با متغیرها منطبق با تحقیق ریچاردسون و همکاران (۲۰۱۶) به شرح زیر است:

متغیر مستقل

نوع سهامداران: ترکیب سهامداران معیاری برای نوع سهامداران است که از دو معیار (Ins سرمایه گذار نهادی و Com سرمایه گذار شرکتی) بدست می آید؛ مالکیت شرکتی که برابر درصد سهام نگهداری شده توسط اجزای شرکت های سهامی از کل سهام سرمایه می باشد و شامل تمام انواع شرکت های سهامی است. مالکیت نهادی که برابر درصد سهام نگهداری شده توسط شرکت های دولتی و عمومی از کل سهام سرمایه است که شامل شرکتهای بیمه، موسسات مالی، بانک ها، شرکتهای دولتی و دیگر اجزای دولت است (ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۶).

نسبت جریان نقدی (CR): از تقسیم جریان نقدی عملیاتی بر تعداد سهام بدست می آید (ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۶). جریان نقدی عملیاتی در صورت جریان وجوه نقد موجود است.

متغیر وابسته

اجتناب مالیاتی (TA): از نرخ موثر مالیاتی (وجه نقد پرداختی بابت مالیات هر سال و یا مجموع وجوه نقد پرداختی بابت مالیات طی سال های تقلب (محاسبه میزان مدیریت سود)) بدست می آید (ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۶).

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (Size): لگاریتم طبیعی دارایی ها نشاندهنده اندازه شرکت است (قرنجیک و گرکز، ۱۳۹۷).

اهرم (Lev): تقسیم بدهی ها بر دارایی ها نشان دهنده اهرم شرکت است (قرنجیک و گرکز، ۱۳۹۷).

بازده دارایی ها (ROA): تقسیم سود خالص بر دارایی ها نشان دهنده بازده دارایی هاست (قرنجیک و گرکز، ۱۳۹۷).

در اغلب تحقیقات مالی این سه متغیر به دلیل اثرگذاری بالا بر متغیرهای مالی به عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفته می شوند. علت این امر این است که بدهی ها و دارایی های شرکت و سودآوری متغیرهای مالی مهم اثر گذار شرکت اند که بر همه فعالیت های شرکت ها اثر گذارند. بر اساس تحقیقات قبلی این متغیرها بر اجتناب مالیاتی شرکت ها اثر گذار بوده اند (قرنجیک و گرکز، ۱۳۹۷؛ ریچاردسون و همکاران، ۲۰۱۶).

آمار توصیفی داده ها

جدول (۱): آمار توصیفی برای متغیرهای تحقیق

متغیرها	نام متغیرها	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
TA	اجتناب مالیاتی	۱۰۹۷۲	۱۰۸۹۶	۴۷۷۸۲	-۱۱۶۰۶۸	۳۱۲۹۰۸
Ins	سرمایه گذار نهادی	۲۱/۳	۱۶/۷	۱۸/۴	۰/۰۰	۹۱/۸
Com	سرمایه گذار شرکتی	۷۷۸/	۸۳/۳	۱۸/۵	۲/۱۸	۱۰۰
CR	نسبت جریان نقدی	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۴
LEV	اهرم مالی	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۲۱	۰/۰۰	۰/۹۸
SIZE	اندازه شرکت	۱۴/۰۷	۱۳/۸	۱/۵	۱۰/۱	۱۹/۱

متغیرها	نام متغیرها	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
ROA	بازده دارایی ها	۰/۲۷	۰/۱۲	۰/۴۸	-۰/۴۱	۲/۱۹

آمار استنباطی

در این قسمت مفروضات رگرسیون برای بررسی اعتبار مدل آزمون می شود و سپس پنبلی بودن داده ها بررسی و در نهایت فرضیه ها آزمون می شوند.

بررسی نرمال بودن توزیع متغیر وابسته: مقدار احتمال برای متغیر وابسته TA یا اجتناب مالیاتی برابر با ۰/۲۰۲ است که این مقدار بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرض صفر برای این متغیر رد نمیشود یعنی توزیع آن نرمال است.

جدول (۲): آزمون کلموگروف اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن متغیر وابسته تحقیق

TA							تعداد
مقدار احتمال	مقدار Z کلموگروف - اسمیرنف	بیشترین تفاوت			متغیرهای نرمال		
		منفی	مثبت	قدرمطلق	انحراف معیار	میانگین	
۰.۲۰	۱.۰۷	-۰.۲۴	۰.۲۸	۰.۲۸	۴۷۷۸۲	۱۰۹۷۲	۹۳۸

ماتریس همبستگی بین متغیرهای تحقیق:

برای اثبات خطی بودن رابطه از آزمون همبستگی (ضریب همبستگی پیرسون) استفاده می کنیم زیرا این معیار میزان همبستگی خطی بین دو متغیر را اندازه گیری می کند در ماتریس همبستگی زیر میزان همبستگی پیرسون بین متغیرهای وابسته و مستقل محاسبه شده است. میزان همبستگی متغیرها به صورت فرض صفر و فرض مقابل زیر نوشته می شود.

$$\begin{cases} H_0 : \rho_{XY} \equiv 0 \\ H_1 : \rho_{XY} \neq 0 \end{cases}$$

مقدار همبستگی متغیرهای وابسته با متغیرهای مستقل در جدول بالا محاسبه و ارایه شده است. همچنین رابطه سایر متغیرهای کنترلی و مستقل با هم در ماتریس زیر منعکس شده است که همبستگی پایین بین این متغیرها عدم همخطی (یکی دیگر از فروض رگرسیونی) را نشان میدهد. ماتریس همبستگی پیرسون در جدول زیر محاسبه شده که مهمترین نتایج آن به شرح زیر است:

جدول (۳): آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای کنترل، مستقل و متغیر وابسته تحقیق

متغیر	اجتناب مالیاتی	سرمایه گذار نهادی	سرمایه گذار شرکتی	نسبت جریان نقدی	اهرم مالی	اندازه شرکت	بازده دارایی ها
اجتناب مالیاتی	۱	-۰.۱۲۵	۰.۱۲۳	۰.۲۶	-۰.۰۵	۰.۲۸۱	-۰.۲۸
سرمایه گذار نهادی	-۰.۱۲	۱	-۱	-۰.۰۳۹	-۰.۰۱۴	-۰.۰۷۸	-۰.۰۵۴
سرمایه گذار شرکتی	۰.۱۲	-۱	۱	۰.۰۳۹	۰.۰۱۵	۰.۰۷۶	۰.۰۵۴
نسبت جریان نقدی	۰.۲۶	-۰.۰۳۹	۰.۰۳۹	۱	-۰.۰۵۶	۰.۲۲۴	۰.۰۱۱
اهرم مالی	-۰.۰۵	-۰.۰۱۴	۰.۰۱۵	-۰.۰۵۶	۱	-۰.۰۹۶	۰.۴۸
اندازه شرکت	۰.۲۸	-۰.۰۷۸	۰.۰۷۶	۰.۲۲	-۰.۰۹۶	۱	-۰.۰۳۱
بازده دارایی ها	-۰.۲۸	-۰.۰۵۴	۰.۰۵۴	۰.۰۱۱	۰.۴۸	-۰.۰۳۱	۱

میزان همبستگی بین اجتناب مالیاتی با Ins برابر با ۰/۱۲- (معنادار و منفی)، با Com برابر ۰/۱۲ (معنادار و مثبت) و با CR برابر با ۰/۲۶ (معنادار و مثبت) است. همچنین میزان همبستگی بین اجتناب مالیاتی با LEV برابر با ۰/۰۵- (بی معنی)، با SIZE برابر ۰/۲۸ (معنادار و مثبت) و با ROA برابر با ۰/۰۳- (بی معنی) است.

تحلیل پانلی

در این بخش مدل مناسب را از میان مدلها (مدل ادغام شده، مدل با اثرات ثابت و یا مدل با اثرات تصادفی) انتخاب میگردند نتایج آزمون چاو و هاسمن برای تشخیص مدل مناسب در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۴): آزمون چاو و آزمون هاسمن برای انتخاب مدل مناسب

نتیجه	آزمون هاسمن			آزمون چاو یا لیمر				مدل
	مقدار احتمال	درجه آزادی	مقدار کای - دو	مقدار احتمال	درجه آزادی	مقدار	آزمون اثرات	
مدل با اثرات ثابت	۰.۱۰	۴	۱۳.۲۹	۰.۰۰۰	۱۳۳.۷۷۷	۵.۰۶	مقدار F	مدل اول
				۰.۰۰۰	۱۳۳	۵۷۱.۱	مقدار کای - دو	
مدل با اثرات ثابت	۰.۰۱	۴	۱۲.۷۷	۰.۰۰۰	۱۳۳.۷۷۷	۵.۰۴	مقدار F	مدل دوم
				۰.۰۰۰	۱۳۳	۵۶۹.۵	مقدار کای - دو	
مدل با اثرات تصادفی	۰.۳۰	۴	۴.۸۲	۰.۰۰۰	۱۳۲.۷۷۳	۴.۲۲	مقدار F	مدل سوم
				۰.۰۰۰	۱۳۲	۴۹۳.۹	مقدار کای - دو	

مقدار احتمال آزمون چاو برای مدل‌های اول و دوم و سوم به ترتیب برابر با ۰/۰۰۰ است که کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین مدل‌های مورد استفاده دارای اثرات جداگانه‌ای برای شرکتها هستند یعنی مدل با اثرات مناسب است و با توجه به اینکه مقادیر احتمال آزمون هاسمن برای مدل‌های اول و دوم به ترتیب برابر با ۰/۰۱۰ و ۰/۰۱۳ است و این مقادیر کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین مدل با اثرات ثابت مناسبترین مدل برای داده‌ها است. مقدار احتمال هاسمن برای مدل سوم برابر با ۰/۳۰۶ است که نشانگر مدل با اثرات ثابت برای مدل سوم است. در ادامه از این مدل برای بررسی فرضیات استفاده گردیده است.

برآورد مدل و آزمون فرضیه‌ها

الف - برازش مدل اول (نوع سهامدار- سرمایه گذار نهادی):

در این بخش برای بررسی و برآورد مدل کلی از تحلیل پانلی^۱ استفاده شده است.

$$TA_{it} \cong \varepsilon_0 \cdot \varepsilon_1 Ins_{it} \cdot \varepsilon_2 LEV_{it} \cdot \varepsilon_3 SIZE_{it} \cdot \varepsilon_4 ROA_{it} \cdot \eta_{it}$$

فرض صفر و فرض مقابل در این مدل به صورت زیر است:

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0 : \varepsilon_1 \cong \varepsilon_2 \cong \dots \cong \varepsilon_4 \cong 0 \\ H_1 : \varepsilon_i \neq 0 \quad i \cong 1, 2, \dots, 4 \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0 : \text{مدل معنی داری وجود ندارد.} \\ H_1 : \text{مدل معنی داری وجود دارد.} \end{array} \right.$$

در جدول زیر مدل با اثرات ثابت برآورد شده است مقدار احتمال معنی داری F برابر با ۰/۰۰۰ است. این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می شود یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین برابر با ۰/۵۲ است یعنی ۵۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل بیان میگردند. مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۷۱ است مقادیر نزدیک به ۲ حاکی از عدم خودهمبستگی باقیمانده‌ها که یکی دیگر از فروض رگرسیون است را نشان میدهد. (بنابراین خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها وجود ندارد).

¹ Panel Analysis

جدول (۵): برآورد و آزمون متغیرهای مدل اول (نوع سهامدار- سرمایه گذار نهادی)

متغیرها	مقدار ضرایب	تی	مقدار احتمال	نتیجه	تلورانس
مقدار ثابت	-۵۹۲۳۰	-۱.۳۸	۰.۱۷	بی معنی	-
Ins	-۷۴۵	-۶.۴۴	۰.۰۰۰	معنادار و منفی	۱.۰۱
LEV	-۱۵۳۰۷	-۱.۷۳	۰.۰۸۵	بی معنی	۱.۳
SIZE	۶۲۴۴	۲.۰۷	۰.۰۳۹	معنادار و مثبت	۱.۰۲
ROA	۳۸۰۳	۰.۹۸	۰.۳۲	بی معنی	۱.۳
مقدار F		۶.۰۴	مقدار احتمال F		۰.۰۰۰
ضریب تعیین		۰.۵	دوربین واتسون		۱.۷

مقادیر تلورانس (عامل افزایش واریانس) شاخصی برای بررسی همخطی بین متغیرهای مستقل است در صورتیکه مقدار آن بالاتر از ۱۰ باشد احتمال وجود همخطی بین متغیرهای مستقل وجود دارد. میزان این شاخص برای متغیرها کمتر از ۱۰ است (بیشترین مقدار برابر با ۱/۳۱ است). مقدار آماره t برای Ins برابر با ۶/۴۴- (معنادار و منفی)، برای LEV برابر با ۱/۷۳- (بی معنی)، برای SIZE برابر با ۲/۰۷ (معنادار و مثبت) و برای ROA برابر با ۰/۹۸ (بی معنی) است. مقدار آماره t برای عرض از مبدا برابر با ۱/۳۸- است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد در ناحیه عدم رد فرض صفر قرار دارد یعنی عرض از مبدا معنادار نیست. بنابراین بین نوع سهامدار (سرمایه گذار نهادی) و اجتناب مالیاتی رابطه وجود دارد.

ب- برازش مدل دوم (نوع سهامدار- مالکیت شرکتی):

مدل مفروض به شرح زیر است:

$$TA_{it} \cong \varepsilon_0 \cdot \varepsilon_1 Com_{it} \cdot \varepsilon_2 LEV_{it} \cdot \varepsilon_3 SIZE_{it} \cdot \varepsilon_4 ROA_{it} \cdot \eta_{it}$$

فرض صفر و فرض مقابل در این مدل به صورت زیر است:

$$\left. \begin{array}{l} H_0 : \varepsilon_1 \cong \varepsilon_2 \cong \dots \cong \varepsilon_4 \cong 0 \\ H_1 : \varepsilon_i \neq 0 \quad i \cong 1, 2, \dots, 4 \end{array} \right\}$$

$$\left. \begin{array}{l} H_0 : \text{مدل معنی داری وجود ندارد.} \\ H_1 : \text{مدل معنی داری وجود دارد.} \end{array} \right\}$$

در جدول زیر مدل با اثرات ثابت برآورد شده است مقدار احتمال معنی داری F برابر با ۰/۰۰۰ است. این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می شود یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین برابر با ۰/۵۱ است یعنی در مدل به میزان ۵۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل بیان میگردد. مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۷۱ است.

جدول (۶): برآورد و آزمون متغیرهای مدل دوم (نوع سهامدار- مالکیت شرکتی)

متغیرها	مقدار ضرایب	تی	مقدار احتمال	نتیجه	تلورانس
مقدار ثابت	-131910 -۱۳۱۹۱۰	-۲.۹	۰.۰۰۳	معنادار و منفی	-
Com	۷۲۵	۶.۲۹	۰.۰۰۰	معنادار و مثبت	۱.۰۱
LEV	-۱۵۳۹۰	-۱.۷۲	۰.۰۸۵	بی معنی	۱.۳
SIZE	۶۲۲۵	۲.۰۶	۰.۰۴	معنادار و مثبت	۱.۰۲
ROA	۳۸۰۰	۰.۹۸	۰.۳۳	بی معنی	۱.۳
مقدار F		۶.۰۱	مقدار احتمال F		۰.۰۰۰
ضریب تعیین		۰.۵۱	دوربین واتسون		۱.۷۱

مقدار آماره t برای Com برابر با $6/29$ (معنادار و مثبت)، برای LEV برابر با $1/72$ - (بی‌معنی)، برای SIZE برابر با $2/06$ (معنادار و مثبت) و برای ROA برابر با $0/98$ (بی‌معنی) است. مقدار آماره t برای عرض از مبدا برابر با $2/99$ - است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد در ناحیه رد فرض صفر قرار دارد یعنی عرض از مبدا معنادار است. بنابراین بین نوع سهامدار (نوع سهامدار-مالکیت شرکتی) و اجتناب مالیاتی رابطه وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

در مورد علل اجتناب مالیاتی شرکت‌ها اتفاق نظری وجود ندارد، اما همگی با هدف کاهش مالیات قانونی این کار را انجام می‌دهند. اجتناب مالیاتی یک راه قانونی با استفاده از خلاهای موجود در قوانین مالیاتی جهت عدم پرداخت یا تأخیر در پرداخت مالیات برای شرکت‌ها می‌باشد. عوامل مختلفی باعث اجتناب مالیاتی می‌گردند، آنچه که بیش از هر عاملی مشخص است این است که این موضوع در کشورهای مختلف به دلیل تفاوت در سبک مالکیت متفاوت است. برای مثال با افزایش تعداد سهامداران در شرکتها بالاخص سهامداران عمده، تضاد منافع در بین سهامداران و مدیران افزایش می‌یابد تا جایی که ممکن است بر نظارت و کنترل بر عملکرد مدیریت شرکت خدشه وارد کند. این موارد هم می‌تواند به دلیل توجه افراد به نسبت جریان نقدی نیز باشد که این موضوع هم از نوع سهامدار نشأت می‌گیرد. بحث مالکیت مبحثی است که تمامی مباحث مالی را مورد تأثیر قرار داده است. از میان انواع نوع سهامداران اثرگذارترین نوع مالکیت بر سیاست‌های شرکت مالکیت نهادی (سرمایه‌گذار نهادی) می‌باشد. علت این امر این است که سرمایه‌گذاران نهادی علاوه بر سرمایه از مقوله دیگری بنام قدرت برخوردارند که این مبحث در برخی سیاست‌های شرکت تأثیر بیشتری دارد. این موضوع در کشورهای در حال توسعه مشهودتر است، چرا که هنوز مبحث نظارت کاملاً فراگیر و مبتنی بر قوانین حاکمیت شرکتی نمی‌باشد. یکی از سیاست‌های شرکت‌ها مبحث مالیات و چگونگی کاهش آن است. این موضوع آنقدر اهمیت دارد که مشاوران مالیاتی و افرادی که در مبحث مالیات دارای قدرت اند در شرکتها دارای نفوذ زیادی هستند. سرمایه‌گذاران نهادی به دلیل قدرت و نفوذ بالایشان بر مبحث مالیات اثرات زیادی دارند. سرمایه‌گذاران شرکتی نیز به دلیل تجربه بالا و آمیختن دانسته‌ها بر اجتناب مالیاتی اثر گذارند. نوع سهامداران اعم از سرمایه‌گذار - نهادی و شرکتی، از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم، سرمایه‌گذاری مشترک، ترکیب و ادغام، یا مالکیت تلفیقی سهام نفوذ خود را نشان می‌دهد. در اکثر کشورهای در حال توسعه، با توجه به رشد سریع اقتصادی و توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، عملکرد سهامداران نهادی، به عنوان نقطه عطف افزایش عملکرد مالی محسوب می‌شود. بهره‌وری بالاتر برخی شرکت‌ها نشأت گرفته از نفوذ مالکیت خارجی در تصمیمات اتخاذ شده هیات مدیره شرکت‌ها می‌باشد که خود به عنوان عامل اساسی در جهت کاهش اجتناب مالیاتی شرکت‌ها محسوب می‌شود. نسبت جریان نقدی نیز بر توان شرکت‌ها در پرداخت مالیات اثر گذار است. هدف از این تحقیق بررسی رابطه نوع سهامداران و نسبت جریان نقدی با اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. لذا دو فرضیه زیر طراحی گردید: فرضیه اول: بین نوع سهامداران (شامل سرمایه‌گذار نهادی و شرکتی) و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه دوم: بین نسبت جریان نقدی و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. یافته‌های تحقیق فرضیه‌ها فوق را تایید نمود. این پژوهش با تحقیق‌های لوکوت کاپراس و همکاران (۲۰۲۴)؛ حسین و همکاران (۲۰۲۴)؛ ریچاردسون و همکاران (۲۰۱۶) و چیروسفر و همکاران (۲۰۱۵) و هایرول و همکاران (۲۰۱۴) و فخار و همکاران (۱۴۰۲)؛ قرنجیک و گرکز (۱۳۹۷) و حمیدیان (۱۳۹۶) همخوانی داشت.

بر اساس نتایج فرضیه اول شرکت‌های سهامی عام برای بهبود وضع مالیاتی می‌توانند مقداری از سهام خود را در اختیار سرمایه‌گذاران نهادی قرار دهند. گرچه اجتناب مالیاتی پدیده مطلوبی نیست، اما سبب بالا رفتن میزان سود نهایی و در

نهایت ارزش شرکت می شود. در بازار سرمایه ایران داشتن ارتباطات با نهادهای سیاسی قدرتمند سبب استفاده شرکت از شرایط متنوع تری می شود. که این موضوع به دایل مختلف از جمله تاثیر قدرت سیاسی بر وضعیت شرکت است. همچنین به قانونگذاران نیز پیشنهاد می شود تا با وضع قوانین دقیق راه های اجتناب مالیاتی را ببندند تا با ایجاد عدالت مالیاتی شرکتهای سهامی عام از شرایط رقابتی یکسانی برخوردار باشند. این موضوع نیاز به بررسی دقیق قوانین مالی و مشخصاً قانون مالیاتی می باشد.

بر اساس نتایج فرضیه دوم شرکتهای سهامی عام برای بهبود وضع مالیاتی می توانند مقداری از سهام خود را در اختیار سرمایه گذاران شرکتی قرار دهند. گرچه اجتناب مالیاتی پدیده مطلوبی نیست، اما سبب بالا رفتن میزان سود نهایی و در نهایت ارزش شرکت می شود. مالکیت برابر درصد سهام نگهداری شده توسط اجزای شرکت های سهامی از کل سهام سرمایه می باشد و شامل تمام انواع شرکت های سهامی است. دلیل این امر نیز می تواند ناشی از تجربیات شرکتهای باشد. به پژوهشگران آتی پیشنهاد می شود که پژوهش های زیر را انجام دهند و با نتایج این تحقیق مقایسه نمایند:

۱. ارائه مدلی برای اجتناب مالیاتی با روش فراترکیب در ایران
۲. ارائه مدلی برای اجتناب مالیاتی با روش دلفی در ایران
۳. رتبه بندی عوامل موثر بر اجتناب مالیاتی با روش فرآیند تحلیل رتبه ای در ایران

منابع

- ✓ ابراهیمی کردلر، علی، اعرابی، محمدجواد، (۱۳۸۹)، تمرکز مالکیت و کیفیت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش های حسابداری مالی، جلد ۲، شماره ۲، صص ۹۵-۱۱۰.
- ✓ باباجانی، جعفر، عبدی، مجید، (۱۳۸۹)، رابطه اصول راهبردی شرکتهای و سود مشمول مالیات شرکت ها، پژوهش های حسابداری مالی، سال دوم، شماره سوم، صص ۶۵-۸۶.
- ✓ جعفری صمیمی، احمد، حمزه ای، علی اکبر، (۱۳۸۴)، بررسی عوامل موثر بر فرار مالیاتی: مطالعه موردی صنف طلافروشان استان مازندران، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، شماره ۴۳، صص ۳-۲۰.
- ✓ حمیدیان، محسن، (۱۳۹۶)، بررسی ابعاد مختلف راهبردی شرکتهای با اجتناب مالیاتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله دانش سرمایه گذاری، دوره ۶، شماره ۳، صص ۲۲۹-۲۴۳.
- ✓ خرم آبادی، مهدی، لشگرآراء، سهیلا، پورغلامرضا، نداء، (۱۴۰۱)، بررسی نقش کیفیت حاکمیت شرکتهای بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت ها و اجتناب مالیاتی، پژوهش های راهبردی بودجه و مالیه، دوره ۳، شماره ۱، صص ۹۷-۱۲۵.
- ✓ صدیقی، روح اله، (۱۳۹۹)، کیفیت حسابرس، مدیریت سود و اجتناب مالیاتی، تحقیقات حسابداری و حسابرسی (تحقیقات حسابداری)، دوره ۱۲، شماره ۴۶، صص ۱۶۹-۱۸۶.
- ✓ فخار، مرجان، فغانی ماکرانی، خسرو، فاضلی، نقی، (۱۴۰۲)، بررسی تاثیر عوامل مؤثر بر اجتناب مالیاتی و ارائه مدل بهینه پیشگیری از اجتناب مالیاتی. تحقیقات حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۵، شماره ۵۹، صص ۶۳-۸۶.
- ✓ فلاحی، محمد، (۱۳۹۵)، فرار مالیاتی و راه های مقابله با آن در حسابداری مالیاتی، سایت دانشگاه علمی کاربردی واحد ۱۳.
- ✓ فیل سرابی، مهدی، ایوبی، ملیحه، (۱۴۰۲)، اجتناب مالیاتی شرکت، نا اطمینانی سیاست اقتصادی و ارزش جریانات نقد مازاد. پژوهش های راهبردی بودجه و مالیه، دوره ۴، شماره ۲، صص ۱۰۹-۱۴۷.

- ✓ قرنچیک، آرزو، گرکز، منصور، (۱۳۹۷)، بررسی رابطه بین برخی مکانیزم های حاکمیت شرکتی با اجتناب مالیاتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله دانش حسابرسی، دوره ۱۸، شماره ۷۰، صص ۱۷۵-۱۹۳.
- ✓ قوتمندجزی، عبدالمجید، عرب مازاریزدی، محمد، صفرزاده بندری، محمدحسین، (۱۴۰۱)، شناسائی تاثیر مدیریت سود بر معیارهای اجتناب مالیاتی و اهمیت آن برای مطالعات اجتناب مالیاتی. پیشرفت های حسابداری (علوم اجتماعی و انسانی شیراز)، دوره ۱۴، شماره ۸۲، صص ۲۳۹-۲۷۶.
- ✓ نمازی، محمد، کرمانی، احسان، (۱۳۸۷)، تاثیر نوع سهامدار بر عملکرد شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله بررسیهای حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۵، شماره ۵۳، صص ۸۳-۱۰۰.
- ✓ Bimo, I.D., Prasetyo, C.Y. and Susilandari, C.A. (2019), "The effect of internal control on tax avoidance: the case of Indonesia", Journal of Economics and Development, Vol. 21 No. 2, pp. 131-143. <https://doi.org/10.1108/JED-10-2019-0042>
- ✓ Chouaibi, J., Rossi, M. and Abdessamed, N. (2022), "The effect of corporate social responsibility practices on tax avoidance: an empirical study in the French context", Competitiveness Review, Vol. 32 No. 3, pp. 326-349. <https://doi.org/10.1108/CR-04-2021-0062>
- ✓ Christopher S. Armstrong, Jennifer L. Blouin, Alan D. Jagolinzer, (2015), Corporate governance, incentives, and tax avoidance, Journal of Accounting and Economics, Vol. 60, , PP. 1-17.
- ✓ Duhoon, A. and Singh, M. (2023), "Corporate tax avoidance: a systematic literature review and future research directions", LBS Journal of Management & Research, Vol. 21 No. 2, pp. 197-217. <https://doi.org/10.1108/LBSJMR-12-2022-0082>
- ✓ Dyreng, S. D., Hanlon, M., Maydew, E. L (2012). The Effects of Executives on Corporate Tax Avoidance. Working Paper.
- ✓ Gul, F. A., Khedmati, M., Shams, M.M., (2018), Managerial acquisitiveness and corporate tax avoidance, Pacific-Basin Finance Journal, in press, <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2018.08.010>
- ✓ Hairul Azlan Annuar, Ibrahim Aramide Salihu, Siti Normala Sheikh Obid, (2014), Corporate Ownership, Governance and Tax Avoidance: An Interactive Effects, Volume 164, PP. 150-160.
- ✓ Hanlon, M., and S. Heitzman. (2010). "A review of tax research" Journal of Accounting and Economics, 50 (2- 3): 127-178.
- ✓ Hossain, M.S., Ali, M.S., Islam, M.Z., Ling, C.C. and Fung, C.Y. (2024), "Nexus between profitability, firm size and leverage and tax avoidance: evidence from an emerging economy", Asian Review of Accounting, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/ARA-08-2023-0238>
- ✓ Khelil, I. and Khelif, H. (2023), "Tax avoidance in family firms: a literature review", Journal of Financial Crime, Vol. 30 No. 4, pp. 1021-1035. <https://doi.org/10.1108/JFC-03-2022-0064>
- ✓ Lisowsky, P., L. Robinson, and A. Schmidt (2012). Do publicly disclosed tax reserves tell us about privately disclosed tax shelter activity? Working paper, University of Illinois at Urbana Champaign.
- ✓ Lucut Capras, I., Achim, M.V. and Mara, E.R. (2024), "Is tax avoidance one of the purposes of financial data manipulation? The case of Romania", Journal of Risk Finance, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JRF-11-2023-0273>
- ✓ McGuire, Sean T., Thomas C. Omer and Dechun Wang. (2012). "Tax Avoidance: Does Tax-Specific Industry Expertise Make a Difference?" *The Accounting Review*, 87 (3): 975-1003.
- ✓ Pushner, M., G., (1993), Ownership structure and corporate performance in the U.S. and Japan, Thesis, Ph. D. Columbia University.
- ✓ Richardson, G., Bei, W., Xinmin Z., (2016), Ownership structure and corporate tax avoidance: Evidence from publicly listed private firms in China, Journal of Contemporary Accounting & Economics, Volume 12, Issue 2, PP. 141-158.
- ✓ Saputra, M., Nadirsyah., Hanifah, M., (2017), The Influence of Ownership Structures, Financial Distress, and Tax Loss Carry Forward on Tax Avoidance (Study on Manufacturing Company Listed in Indonesia Stock Exchange), Journal of Resources Development and Management, Vol. 31, pp. 21-31.

- ✓ Saragih, A.H. and Ali, S. (2023), "The impact of managerial ability on corporate tax risk and long-run tax avoidance: empirical evidence from a developing country", *Corporate Governance*, Vol. 23 No. 5, pp. 1117-1144. <https://doi.org/10.1108/CG-08-2022-0346>
- ✓ Sarin, A., Shastri, K. A. & Shastri, K. (2000). Ownership structure and market liquidity. Working paper, Santa Clara University.
- ✓ Sidney, C.M., Grant, R., Grantley, T., (2019), The effect of the general anti-avoidance rule on corporate tax avoidance in China, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, Volume 15, Issue 1, Pages 105-117.
- ✓ Wu, L., Yue, H., (2009). Corporate tax, capital structure, and the accessibility of bank loans: evidence from China. *J. Bank. Finance* 33, 30–38.

